

PERSONES SENSE SOSTRE A BARCELONA.

PERFIL DELS USUARIS ATEOS ALS SERVEIS MUNICIPALS

mon

CARLES CABRÉ, PEP GÓMEZ, MARINA SÁNCHEZ

Una de les imatges més punyents de la marginació urbana i la pobresa és la de les persones que viuen i dormen al carrer. L'expressió anglesa *homeless* s'ha convertit en els darrers anys en paraula clau per designar un sector de població que ha anat creixent a la majoria de ciutats i, especialment, a les grans ciutats dels països occidentals, i s'ha convertit en el fenomen més visible dels processos d'exclusió social.

Sovint ens interroguem, i també ho fan els mitjans de comunicació, sobre les causes que motiven una marginació tan extrema, com és la de no disposar d'un sostre per dormir. Les estadístiques ordinàries, les fonts de registre i les enquestes no permeten conèixer aquesta població, tant per les seves pròpies característiques de desarrelament com pel reduït nombre de persones afectades si les prenem en relació al conjunt de la població. Per aquest motiu, les fonts d'informació més importants són les de la pròpia gestió, les d'aquells serveis públics o d'entitats socials que estan en contacte permanent amb les persones sense sostre, oferint-los atenció, acolliment, alimentació i, sobretot, ajut personalitzat per poder realitzar processos de reinserció.

En aquest article oferim, en aquesta línia, una aproximació al perfil de les persones sense sostre a Barcelona, a partir de l'anàlisi de les dades dels usuaris atesos pels serveis municipals. La informació prové dels informes personals dels casos atesos pels equips d'inserció social (EIS) i el Programa d'atenció social a per-

sones sense sostre de l'Ajuntament de Barcelona. D'aquesta anàlisi es presenten dades sobre edats, procedència, estat civil i nivell d'instrucció que ens permeten conèixer millor aquestes persones. També es poden deduir aproximacions fiables a les causes –quasi sempre en plural– que es troben a l'origen d'aquests processos de marginació, així com la mobilitat i el temps que porten al carrer.

El treball es complementa amb una referència a l'Observatori europeu sobre persones sense sostre, impulsat i gestionat per FEANTSA, una federació d'ONG europees que treballen en aquest terreny. Igualment reproduïm dues referències a casos reals de Barcelona, extrets de l'estudi "El cel per teulada", elaborat per un grup d'estudiants de COU, que va rebre el premi Joves Investigadors 1995.

La font d'informació

Els diferents equipaments i serveis del Programa d'atenció social a les persones sense sostre de l'Ajuntament de Barcelona han permès atendre 2.083 persones durant l'any 1995. No totes aquestes persones dormen habitualment al carrer. És complex d'estimar la quantitat de persones que dormen als carrers de la ciutat.

D'acord amb les dades procedents del treball realitzat pels treballadors socials al llarg dels darrers quatre anys, podem determinar que qualsevol nit trobaríem al voltant de 200 persones dormint als carrers de la ciutat, malgrat que

durant tot un any el nombre de persones que entrarien i sortirien de la situació de dormir al carrer és d'unes 2.000 aproximadament.

La major part d'aquestes persones dormen al carrer de forma intermitent, períodes de carrer combinats amb períodes en pensions i d'altres recursos i períodes fora de la ciutat. Aquesta alternança està en funció de factors climàtics, contractacions laborals temporals, esdeveniments socials i culturals, etc.

La població sense sostre pot accedir al programa a través de sis vies:

1. Els *Equips d'Inserció Social* actuen en medi obert; detecten, acullen i treballen amb les persones sense sostre, elaboren plans individuals de treball, fan el seguiment dels casos i vinculen les persones a la xarxa de recursos d'atenció social de la ciutat (Serveis d'Atenció Primària, Serveis d'Ocupació, Serveis d'Atenció a les Drogodependències, Serveis Sanitaris, etc.). L'any 1995 van ser contactades 735 persones a través d'aquest servei.

2. L'*Equip d'Atenció Polivalent d'Urgències* està situat al carrer Comerç 44, obert 24 hores al dia i els 365 dies a l'any. Formula els primers diagnòstics i deriva els casos a d'altres serveis més especialitzats. Ofereix allotjament temporal i alimentació.

3. El *telèfon 900 d'Ugències Socials* també funciona de forma permanent i entre altres qüestions atén trucades dels ciutadans que ofereixen informació sobre persones que viuen al carrer o truquen per tal que l'Ajuntament tingui

constància que a tal o tal altre lloc hi ha una o més persones dormint al carrer.

4. El *Centre de dia Meridiana*, situat a l'avinguda Meridiana 197, és un equipament d'acolliment diürn obert de 9 a 20 hores, de dilluns a divendres, tot l'any. Ofereix serveis d'animació sociocultural, tallers, alimentació i seguiment mèdic. Aquest centre va ser inaugurat el 15 de juny de 1995 i fins al desembre d'aquest mateix any hi van ser ateses 88 persones.

5. El *servei de dutxes i rober*, situat al Centre de Primeres Atencions del carrer Valldonzella 20, està obert de dilluns a divendres durant tot l'any, ofereix serveis d'higiene i canvi de roba gratuïtament. Durant l'any 1995 va ser utilitzat en més de 5.000 ocasions per 969 persones. Aquest centre s'adreça a persones de tota la ciutat, encara que no utilitzin cap dels altres recursos del programa.

6. L'*Acolliment hivernal* és una actuació preventiva i pal·liativa dels efectes negatius del fred sobre la salut de les persones que passen la nit al carrer per manca de recursos econòmics. Consisteix a oferir allotjament temporal a aquestes persones cada vegada que la temperatura baixa per sota dels 5 graus centígrads. L'hivern 1995-96 aquest servei va atendre 309 persones.

En aquest article oferim dades de les 631 persones sense sostre ateses per aquests serveis municipals, a partir de la informació global recollida pels equips d'inserció social; d'aquestes, 535 són individus sols i 96 són persones que pertanyen a 32 famílies.

En primer lloc abordem les característiques generals dels 535 individus que han tingut plans de treball personalitzat. En segon lloc presentem algunes característiques diferencials de les 259 persones contactades l'any 1995 acollides a aquests plans de treball. En el tercer apartat exposem dades referides a les 96 persones pertanyents a les 32 famílies contactades l'any 1995.

Totes les dades provenen de les manifestacions que els usuaris fan als professionals, tot i que aquestes dades són difícilment contrastables, en gran part dels casos, pel fet que el seguiment professional està condicionat a la voluntat dels usuaris.

Persones soles

El perfil general de la població atesa (535 persones) ens ajuda a apropar-nos a les característiques socials dels usuaris i ens permet observar les regularitats més significatives d'aquest grup de població. Amb aquesta finalitat i en funció de la disponibilitat de les dades hem utilitzat vuit variables: edat, sexe, lloc de naixement, nivell d'instrucció, temps al carrer, mobilitat i causes de la situació actual.

Sexe i edat

Per sexes, la distribució de les 535 persones ateses no presenta canvis significatius respecte a les persones ateses en anys anteriors. Continua el fort desequilibri entre homes i dones a favor dels primers (taula 1).

Taula 1
Distribució per sexes

Homes	484	90,5%
Dones	51	9,5%
Total	535	100,0%

Taula 2
Distribució per edats

Grups d'edat	Freqüència	Percentatge
Menors de 25 anys	31	5,8
Entre 25 i 34 anys	95	17,8
Entre 35 i 44 anys	135	25,2
Entre 45 i 54 anys	135	25,2
Entre 55 i 64 anys	90	16,8
Entre 65 i 74 anys	23	4,3
No consta	26	4,9
Total	535	100,0

El 50% de les persones ateses tenen edats compreses entre els 35 i 54 anys, els menors de 25 anys representen els 5,8% del total i els majors de 65 anys, el 4,3% (taula 2). L'edat mitjana de la població és de 44 anys, 44,2 per als homes i 41,6 per a les dones. Les edats amb major presència són les de 55 i 44 anys, amb 18 individus cadascuna. L'usuari de menor edat té 17 anys, mentre que els més grans són tres usuaris de 72 anys.

Lloc de naixement

Prop d'un 60% de les persones d'aquest grup de població han nascut fora de Catalunya. Destaca el predomini de les persones nascudes a la resta de l'Estat espanyol, 45,2%. D'aquestes, les nascudes a Andalusia són les més repre-

Taula 3
Distribució pel lloc de naixement

Lloc de naixement	Freqüència	Percentatge
Barcelona i província	172	32,1
Resta de Catalunya	19	3,6
Resta de l'Estat	242	45,2
Estranger	73	13,6
No consta	29	5,4
Total	535	100,0

sentades i signifiquen el 40,1% del total de les nascudes a la resta de l'Estat (97 individus). Galícia és la segona comunitat més representada amb un total de 24 individus que suposen el 9,9% dels nascuts a la resta d'Espanya (taula 3).

Pel que fa a Catalunya, els usuaris nascuts a la província de Barcelona representen un 90%. Els nascuts a Girona (9 individus) són el 4,7%, mentre que les comarques tarragonines i de Lleida representen ambdues un 5,3% de la població nascuda a Catalunya (5 individus per cadascuna de les províncies).

Els ciutadans europeus representen un 52% (38 individus) dels estrangers contactats, seguits pels africans amb un 27,4% (20 individus). Els provinents d'Amèrica signifiquen un 16,4% dels estrangers (12 individus). La resta són originaris d'Àsia.

Estat civil

Aquesta variable l'hem dividit en cinc categories: solters, casats, separats de fet, divorciats i vidus (taula 4). L'estat civil no pot identificar-se directament amb l'estructura familiar, però n'és un

Taula 4
Distribució segons l'estat civil

Estat Civil	Freqüència	Percentatge
Solters/es	329	61,5
Casats/des	21	3,9
Separats/des de fet	101	18,9
Divorciats/des	46	8,6
Vidus/ues	12	2,2
No consta	26	4,9
Total	535	100,0

bon indicador.

Els grup dels solters és el més nombrós ja que aglutina el 61,5% dels individus. El segon grup en importància són els separats de fet (18,5%), seguit dels divorciats (8,6%). El 3,9% de les persones contactades declaren estar casades (21 individus) i d'elles la gran majoria, prop d'un 90%, afirmen no tenir contacte amb la parella o bé la relació es dona de manera circumstantial.

Nivell d'instrucció

Les dades referents al nivell d'instrucció són difícilment contrastables, tot i això s'aproximen a la realitat que pretenem descriure. Recordem que les dades s'extreuen de la informació que lliurement ofereixen els usuaris del servei i, en aquest cas, no solen anar acompanyades de documentació acreditativa (taula 5).

Dels 165 usuaris amb estudis primaris compets, 40 van iniciar estudis de formació professional o BUP, però no els van finalitzar. De les 54 persones amb estudis de formació professional o BUP i COU, 16 van iniciar estudis universitaris sense concloure'ls.

Taula 5
Distribució segons el nivell d'instrucció

Nivell d'instrucció	Freqüència	Percentatge
No saben llegir ni escriure	30	5,6
Estudis primaris incomplets	195	36,4
Estudis primaris complets	165	30,8
Formació professional + BUP i COU	54	10,1
Estudis universitaris	9	1,7
No consta	82	15,3
Total	535	100,0

Temps al carrer

Aquesta és una variable de difícil mesura, ja que de vegades les declaracions dels usuaris al respecte no fan referència a l'inici del seu període d'instabilitat en la residència. Molts usuaris practiquen un reallotjament intermitent alternant pensions, albergs i carrer en funció dels seus recursos econòmics. Aquesta circumstància fa que comptabilitzin els dies passats al carrer des del darrer període d'allotjament, tot i que la situació d'instabilitat té un origen molt anterior en el temps. És per això que la primera categoria –menys d'un any– està tan sobredimensionada (59% del total).

La mitjana de temps al carrer dels usuaris, sense tenir en compte aquells que declaren haver-hi passat menys d'un mes (300 usuaris) per la poca fiabilitat de la informació, és de 5,53 anys. Per a les dones la mitjana és superior i se situa en 6,73 anys, per als homes la mitjana és de 5,42 anys (taula 6).

D'aquestes dades es desprèn que la

Taula 6
Distribució segons el temps al carrer

Temps al carrer	Freqüència	Percentatge
Menys d'1 any	318	59,4
Entre 1 i 3 anys	100	18,7
Entre 4 i 6 anys	50	9,3
Entre 7 i 9 anys	12	2,2
Entre 10 i 12 anys	32	6,0
Més de 12 anys	23	4,3
Total	535	100,0

majoria d'aquesta població està iniciant processos de desestructuració. Cal tornar a insistir en el fet que molts dels usuaris tenen experiències prèvies amb els serveis socials i amb els circuits específics per a població amb problemes de marginació.

La desviació més important l'aporta un usuari que declara que des dels 15 anys viu al carrer, és a dir un total de 44 anys. Deixant de banda els 300 usuaris que declaren dur al carrer períodes inferiors a un mes, el valor més freqüent per a la resta d'usuaris és el de 2 anys al carrer (36 individus). Més del 10% de les persones porten 10 o més anys en aquesta situació.

Mobilitat

Una altra característica que ens permet classificar els individus és la mobilitat. Segons aquesta variable, podem agrupar tots els subjectes en tres grans grups (taula 7). La informació per apropar-nos a aquest fenomen prové de les entrevistes mantingudes amb l'usuari i de l'observació dels equips de detecció.

Taula 7
Distribució segons el grau de mobilitat

Transeüntisme	Freqüència	Percentatge
Interciutats	169	31,6
A la ciutat	133	24,9
Establerts en un districte	233	43,6
Total	535	100,0

– Mobilitat interciutats: aquest grup aglutina generalment joves sense lligams familiars o amb unes relacions força deteriorades i/o persones en recerca de treballs estacionals en el sector agrari i el sector serveis (hoteleria sobretot). Dins d'aquesta modalitat és on la presència d'estrangers és més nombrosa.

– Mobilitat a la ciutat: persones acabades d'arribar a la ciutat i que encara no hi han trobat un espai propi i estableixen circuits en funció dels recursos existents a cada territori i les relacions personals establertes amb d'altres persones de característiques similars a les seves.

– Establerts en un districte: es tracta de persones que porten temps a la ciutat i que fixen la seva ubicació a un districte preferent en funció de les aportacions que aquest territori pot fer a la seves necessitats. Un 75% de les persones classificades en aquest grup declaren no desplaçar-se mai per la ciutat ni fora d'ella.

Causas de la situació actual

Si bé no hi ha una única causa en l'origen dels processos de marginació i empobriment, és ben freqüent que els

Taula 8
Factors causals de la situació actual

Grup de factors	Freqüència	Percentatge
Sociolaborals	205	26,3
Relacions familiars	172	22,1
Drogodependències	143	18,4
Trastorns psicològics	68	8,7
Inadaptació a l'entorn	63	8,1
Circuits delictius	32	4,1
Altres	96	12,3
Total	779	100,0

usuaris estableixin l'origen de la seva situació en un fet transcendent, com ara la separació de la parella o la seva addicció a l'alcohol. Es fa difícil pensar que qualsevol d'aquestes dues causes sigui, per ella mateixa, l'origen d'aquest doble procés de marginació i empobriment.

En funció de l'historial, les entrevistes i les sessions de treball mantingudes amb aquestes persones s'ha atribuït una o més causes a cada un dels individus, causes generadores de la seva situació actual. És per això que el nombre de causes (779) és superior al nombre de persones (535). El conjunt de causes declarades per aquest grup de persones i tipificades pels professionals sumen 55. Hem agrupat aquestes en sis grans factors causals: sociolaborals, relacions familiars, drogodependències, trastorns psicològics, inadaptació a l'entorn i circuits delictius (taula 8).

Considerant els factors, trobem que les situacions sociolaborals, les relacions familiars i les drogodependències aglutinen el 66,8% dels casos, i els trastorns psicològics i la inadaptació a l'entorn n'acumulen el 16,8%.

Considerant les causes, és l'alcoholisme, amb un 12,3% del total, la causa preponderant entre el conjunt, seguida de l'atur de llarga durada, 7,32% del total, i la pèrdua del nucli familiar, 6,80%.

No obstant això, cal tenir present que tot i que les persones identifiquen unes causes generadores de la seva situació, com que no es tracta d'un estudi longitudinal, no queda del tot clar si l'alcoholisme, l'atur, les relacions familiars, etc., són causa o conseqüència de la seva situació de marginació.

Nous contactes (any 1995)

L'any 1995 es va contactar amb 374 individus sols: d'aquests, 259 van iniciar plans de treball. En aquest apartat presentem set variables noves referides a aquestes persones.

Professió

Hem agrupat les professions en 10 àmbits d'activitat segons el sector i les característiques de l'ocupació. Dins d'aquest ítem es registra la professió declarada per l'individu o bé, si no té una professió concreta, la darrera ocupació que ha tingut (taula 9).

Un 16,7% dels usuaris (43) declaren haver treballat en bars i restaurants com a cambrers, cuiners i ajudants de cuina. D'aquests, el 100% són homes. El sector que agrupa més dones es troba dins del grup 10 i és el servei domèstic i de neteja, un 21,7% del total de dones. Un total de 10 usuaris (8 homes i 2 dones) no defi-

Taula 9
Distribució segons l'activitat

Grups d'activitats	Freqüència	Percentatge
Agricultura, ramaderia i pesca	5	1,9
Empreses energètiques i d'aigua	1	0,4
Empresa d'extracció i transformació de minerals no energètics, indústries químiques	3	1,2
Indústries transformadores de metall i mecànica de precisió	7	2,7
Indústries manufactureres	7	2,7
Construcció	37	14,3
Comerç, hostaleria i reparacions	70	27,0
Transports i comunicacions	19	7,3
Institucions financeres, assegurances, serveis prestats a empreses i lloguers	4	1,5
Altres serveis i categories	39	15,1
No consta	67	25,9
Total	259	100,0

Nota: la classificació per activitats econòmiques està inspirada en: IEC (Institut d'Estadística de Catalunya): *classificació d'activitats econòmiques. Adaptació normalitzada de la CENAE 74*. Generalitat de Catalunya, Barcelona, 1993

neixen la seva activitat en cap dels deu grups.

Per ordre d'importància, destaca també el sector de la construcció. Predomina les feines no qualificades (peons) amb una representativitat dins del sector del 81,1%. La resta són treballadors especialitzats de la construcció.

Una altra activitat en la qual s'agrupen un bon nombre de treballadors, 13 usuaris, és la del transport de mercaderies.

Per últim, cal destacar que 4 usuaris han exercit professions liberals i artístiques, i també 4 usuaris han estat empresaris o directius d'empresa; 3 usuaris declaren ser pensionistes sense retribució econòmica i 2, no haver treballat mai.

Els sectors amb més presència són, doncs, l'hoteleria, la construcció i el transport, com també el servei domèstic pel que fa a les dones. Aquests sectors es

caracteritzen generalment per la temporalitat i/o absència dels contractes, fet que no permet fer unes excessives previsions de futur.

No hem parlat del treball agrícola estacional, tot i que és una font d'ingressos important per a una gran part de la població més jove i per un bon nombre d'usuaris estrangers. Les dades al respecte són escasses atès que els usuaris no es defineixen mai com a temporers, i viuen aquest tipus de feina com una estratègia puntual per resoldre les seves necessitats econòmiques.

Relacions familiars

Els processos de marginació tenen sovint causes associades amb la pèrdua o el trencament de xarxes relacionals que juguen un paper importantíssim de suport als individus. L'absència d'aques-

tes xarxes o la seva incapacitat per engegar mecanismes d'ajut vers els individus que les integren, accelera els processos de marginació, que poden tenir l'origen en altres causes. La xarxa funcionaria en el moment en què l'individu necessita desplegar estratègies compensatòries per resoldre una situació de crisi personal. L'absència del suport implica una reducció important dels mecanismes de redreçament, i la necessitat de desplegar-ne d'altres que tinguin un grau d'efectivitat similar.

D'aquestes xarxes, la més important pel gran nombre de funcions que aglutina és la de parents. És significatiu contrastar l'existència i relació dels usuaris amb la família per evidenciar el grau d'importància que l'absència de la família com a grup de suport té en la història de cada persona.

Les relacions familiars és un dels aspectes més difícils per parlar-ne amb els usuaris. Sovint el trencament amb la família per motius derivats de situacions d'enfrontament fa que els usuaris no vulguin abordar d'una forma directa el tema o simplement no vulguin oferir-ne cap informació.

Família nuclear: entenem per família nuclear el cònjuge de l'usuari i els seus fills. En el cas que l'usuari sigui solter o no hagi viscut mai en parella, la família nuclear la compondran els pares de l'usuari i els seus germans.

Un 23% de de les persones (60 sub-jectes) afirmen tenir família nuclear; d'aquestes persones el 58% declaren no tenir cap tipus de relació i prop del 42%

diuen que sí que en tenen. Val a dir que aquestes relacions no impliquen en cap cas convivència i no tenen periodicitat, en molts casos només es concreten en trucades telefòniques (taula 10).

Família extensa: entenem per família extensa els parents ascendents i laterals en el cas de les persones casades (pares, germans, etc.) i només els parents laterals en el cas de les persones solteres (oncles, nebots, etc.). Un 25 % de les persones d'aquest grup declaren tenir família extensa (64 individus) però només 22 d'aquestos, el 34%, declaren tenir relació amb la família (taula 11).

Taula 10

Existència de família nuclear		
Sí	60	23,2%
No	122	47,1%
No consta	77	29,7%
Total	259	100,0%

Relació amb la família nuclear		
Sí	25	41,7%
No	35	58,3%
No consta	-	-
Total	60	100,0%

Taula 11

Existència de família extensa		
Sí	64	24,7%
No	105	40,5%
No consta	90	34,7%
Total	259	100,0%

Relació amb la família extensa		
Sí	22	34,4%
No	42	65,6%
No consta	-	-
Total	64	100,0%

Taula 12
Antecedents psiquiàtrics

Existència	Freqüència	Percentatge
Sí	30	11,6
No	136	52,5
No consta	93	35,9
Total	259	100,0

Antecedents psiquiàtrics

L'11,6% de les persones que accedeixen al servei declaren tenir antecedents psiquiàtrics, és a dir, estar o haver estat en tractament psiquiàtric; d'aquests, el 31% han rebut tractament farmacològic; el 2,3%, psicològic i el 66,7% restant, farmacològic i psicològic (taula 12).

Drogodependències

Un 76% de les persones contactades l'any 95 i amb les quals s'ha iniciat un pla de treball declaren consumir algun tipus de substància addictiva. L'alcohol és la substància més consumida (146 individus, 56% del total de població atesa i 75% del total de persones que declaren con-

Taula 13
Consum de drogues

Substància	Freqüència	Percentatge
Alcohol	146	74,5
Heroïna	24	12,2
Cocaïna	11	5,6
Fàrmacs	8	4,1
Haixís	7	3,6
Total	196	100,0

sumir substàncies addictives). L'heroïna i la cocaïna tenen certa incidència però en un menor percentatge, 12% i 5,6%, respectivament (taula 13).

Localització del primer contacte

La localització del primer contacte no sempre es correspon amb la zona utilitzada com a dormitori o freqüentada per l'usuari. En molts casos el primer contacte es du a terme en zones de trànsit, és a dir, zones que utilitzen temporalment els usuaris, com per exemple territoris a on s'ubiquen menjadors socials, robbers, parròquies que ofereixen aliments, zones amb mercats i botigues de segona mà o drapaires, etc.

A la taula 14 es pot veure un cop més la importància quantitativa de Ciutat Vella i l'Eixample enfront d'altres districtes. S'ha de tenir present que, en el districte de Nou Barris, el 100% dels contactes es van produir a un equipament d'acolliment municipal durant l'operació d'acolliment invernal del 1994-95, per tant, encara que el primer contacte hagi

tingut lloc a Nou Barris, no totes aquestes persones pernocten o transiten per aquest districte.

Pel que fa a Ciutat Vella, més d'un 45% dels casos, 29 en concret, han estat contactats al Raval. La majoria de casos contactats a l'Eixample han estat detectats a l'esquerra d'aquest districte. La totalitat de casos contactats a Sant Martí es localitzen als barris del Clot i la Verneja, però amb més intensitat al primer.

Famílies

En aquest apartat tractarem d'establir un perfil pel que fa a les unitats familiars que han accedit al servei l'any 1995. Això implica que és la família, no els individus, el que es pren com a unitat d'observació. Les particularitats de cada unitat queden fora de l'abast de la descripció estadística per la multitud i complexitat de factors i variables que incideixen en cadascuna d'elles.

L'any 1995 es va contactar amb 32 famílies, dues més que l'any anterior. Aquestes 32 famílies estan compostes per 96 persones, de les quals un 53% són dones i un 47%, homes.

De les 32 famílies, 26 tenen menors

d'edat entre els seus membres, aquests representen el 51% del total de població (taula 15). Només quatre famílies són formades per parelles sense menors al seu càrrec i dues són dones embarassades.

L'adult de més edat té 69 anys i el de menys, 19. Pel que fa als menors, el de menys edat té un mes i el de més edat arriba als 15 anys (taula 16).

De les 32 famílies contactades, 13 estan compostes per dos membres (40,6%), vuit per quatre membres (25%), cinc per tres membres (15,5%), també hi ha tres famílies compostes per cinc membres i una, per sis.

L'estructura familiar l'hem agrupat en cinc categories: dones embarassades, parelles sense menors, parelles amb menors, dones soles amb menors i homes sols amb menors (taula 17). Hi ha 14 dones soles amb menors que representen el 44% del total de famílies, i les 11 famílies amb menors representen el 34% del total. La resta de categories aporten percentatges menys significatius.

El volum de famílies originàries de Catalunya i de la resta de l'Estat són similars. Destaca l'escassa presència de famí-

Taula 14
Localització del primer contacte

Districte	Freqüència	Percentatge
Ciutat Vella	64	24,7
Eixample	15	5,8
Sants-Montjuïc	6	2,3
Les Corts	2	0,8
Gràcia	1	0,4
Horta-Guinardó	1	0,4
Nou Barris	127	49,0
Sant Martí	43	16,6
Total	259	100,0

Taula 15
Edats

Persones	Freqüència	Percentatge	Edat mitjana
Adultes	47	49,0	32,6
Menors	49	51,0	5,1
Total	96	100,0	18,6

lies procedents de l'estranger (taula 18).

Cinc famílies han estat ininterrompudament residint a Barcelona, tot i que 11 famílies declaren residir habitualment a la ciutat. Dues unitats familiars van arribar al municipi abans de 1990, una ho va fer l'any 70 i l'altra el 88. En el 66%

dels casos l'any d'arribada a la ciutat ha estat el 1995 (taula 19).

El 50% de les famílies han tingut la darrera residència estable a Catalunya, un 12,5% a Castella-Lleó, un 10% a Balears, un 10% a Andalusia i un 6,3% l'han tingut a l'estranger.

Taula 16
Distribució dels menors per grups d'edat

Grups d'edat	Freqüència	Percentatge
Menys d'1 any	5	10,2
Entre 1 i 3 anys	18	36,7
Entre 4 i 6 anys	9	18,4
Entre 7 i 9 anys	7	14,3
Entre 10 i 12 anys	7	14,3
Entre 13 i 15 anys	3	6,1
Total	49	100,0

Taula 17
Estructura de les famílies

	Freqüència	Percentatge
Dones embarassades	2	6,3
Parelles sense menors a càrrec	4	12,5
Parelles amb menors	11	34,4
Dones amb menors	14	43,8
Homes sols amb menors	1	3,1
Total	32	100,0

Taula 18
Distribució segons el lloc d'origen

Lloc d'origen	Freqüència	Percentatge
Barcelona i província	12	37,5
Resta de Catalunya	3	9,4
Resta de l'Estat espanyol	15	46,9
Estranger	2	6,3
Total	32	100,0

Taula 19
Data d'arribada a la ciutat

Any	Freqüència	Percentatge
Residents	5	15,6
Abans del 1990	2	6,3
1993	1	3,1
1994	3	9,4
1995	21	65,6
Total	32	100,0

L'Observatori Europeu de les Persones Sense Sostre

La Federació Europea per als Sense Sostre (FEANTSA) és una organització no governamental, creada el 1989, que agrupa més de 50 associacions, nacionals o regionals, que treballen amb les persones sense sostre. L'objectiu de la federació és, a llarg termini, aconseguir la reducció i l'eliminació de la manca d'habitatge a Europa. Entre les seves iniciatives figura l'Observatori Europeu de les Persones Sense Sostre, un projecte d'investigació iniciat el 1991 i que opera a través d'una xarxa de corresponsals a cada país membre de la Unió Europea. Cada any, l'Observatori publica diversos informes sobre les persones sense sostre i la manca d'habitatge, a escala nacional i transnacional.

La Unió Europea allotja els seus pobres? Amb aquest títol, FEANTSA va publicar un document el 1995 on explica els seus objectius i resumeix algunes dades de l'Observatori. Segons les seves dades, 1,1 milions de persones es troben sense sostre una nit qualsevol. Els serveis públics i els

no lucratis atenen cada any 1,8 milions de persones per aquest motiu.

De l'estudi de les persones sense sostre que atenen les diverses organitzacions, es dedueix que la majoria són joves en edat de treballar. Més de la meitat de les persones ateses tenen entre 20 i 39 anys. El seu perfil és el d'un baix nivell educatiu -normalment no han passat dels estudis primaris-, amb ocupacions ocasionals i inestables. La majoria de les persones acollides als centres són residents nacionals del país en el qual es troben, en una proporció de 8-9 sobre 10. La majoria són persones socialment isolades, sobretot els homes, dels quals 7 de cada 10 són solters. Però, com s'ha dit, les dades permeten observar que el creixement dels sense sostre es dona, comparativament, més entre els joves i les dones.

Per FEANTSA, les persones que s'adrecen a les organitzacions socials constitueixen el nucli dur de l'exclusió de l'habitatge. Però els malallotjats, les persones que viuen en estances insalubres, sense condicions, superpoblades i precàries, constitueixen el nus exterior de l'exclusió de l'habitatge. Tot i que les condicions socials poden

ser diferents, entre les persones sense sostre i les persones en condicions d'habitatge precari hi ha un denominador comú: la pobresa. Segons FEANTSA, prop de 18 milions viuen en habitatges de condicions extremadament precàries als països de la Unió Europea. Aquesta xifra és la suma dels 1,8 milions de persones sense sostre, el milió de persones que viuen en una habitació privada i els prop de 15 milions de persones que viuen en condicions d'habitatge extremadament precàries.

(Dragana Avramov, *L'Union Européenne loge-t-elle ses pauvres?*, FEANTSA, Bruxelles, 1995).

Aquest document també es pot aconseguir en versió francesa i anglesa: *L'Union Européenne loge-t-elle ses pauvres?* FEANTSA, Bruxelles, 1995; i *Is the European Union housing its poor?* FEANTSA, Brussels, 1995.

Per obtenir més informació hom pot adreçar-se a:

FEANTSA
1 rue Defaecz
B-1000 Brussels
Fax: 32.2.539.41.74

El cel per teulada

El cel per teulada és un estudi realitzat per un equip de joves estudiants de Barcelona -Verònica Acebedo, Laia Andreu, Marta Oller, Eva Querol, Maria Truñó i Núria Vallès- sobre el món de les persones sense llar a la ciutat de Barcelona. L'estudi va ser guanyador del **premi Jóvenes Investigadores 1995**, que atorga el Ministerio de Asuntos Sociales, i s'hi analitzaven la dimensió de la pobresa a Espanya i a Barcelona i s'oferia un recull d'informació dels recursos, públics i privats, de la ciutat per a les persones sense sostre (menjadors, albergs, etc.). Un dels apartats més interessants de l'estudi són els 20 retrats que inclou. Es tracta de 20 aproximacions a persones que viuen al carrer i que ens permeten personalitzar trajectòries i realitats que, sovint i també en aquesta revista, poden quedar camuflades darrera de les xifres i les estadístiques. Estadístiques que, per si soles, sempre són fredes i no ploren. Agraïm als autors de l'estudi la seva autorització per reproduir dos d'aquests retrats. Persones que, molt possiblement, formen part de les dades i estadístiques que oferim en aquest treball sobre les persones sense sostre a Barcelona.

JOSÉ

Havíem quedat amb el germà Martín, el cap espiritual de l'alberg Sant Joan de Déu, per poder parlar amb algun sense sostre que es trobés al centre. Després d'esperar vint minuts, ens va presentar José, un home de cinquanta-vuit anys molt ben portats: alt i prim, de mandíbula ampla i pòmuls marcats, els ulls verds i una bona mata de cabells que abans havien estat rossos i que ara no es distingia gaire bé el seu color. Portava una camisa de to groguenc amb uns quadradets marron que li acabaven de donar. A la butxaca hi tenia unes ulleres de vista cansada i de tant en tant les agafava i hi jugava amb els dits.

De seguida es va posar a parlar i va deixar clar que era un home d'idees fixes. Una de les primeres coses que ens va dir era que ell no bevia ni ho havia fet mai, això ho tenia com a sagrat. Quan els seus nebots, als quals feia de pare, anaven a una festa, no els deixava veure més de dos cubalibres. Ja feia temps que el seu germà havia mort i li havia deixat la tutela dels seus nou fills, dels quals José estava molt orgullós; tot i que no eren nebots de sang ja que, quan ell era un nadó, la seva mare el va deixar en un hospici de Granada, on el va recollir una altra família que tenia un fill petit, el pare dels seus nebots, a qui va estimar moltíssim.

Estimava els seus nebots coma a fills, però als seus veritables fills no els estimava. Feia molts anys, "cuando aún era un buen mozo", es va casar amb una dona suïssa que tenia bastants diners. Les coses els van anar malament i es van separar. La dona estava embarassada de bessons, però ell va tornar a Espanya i ella es va quedar a Suïssa; amb la qual cosa mai no va conèixer els fills, ni tampoc en tenia ganes, ja que un fill no-més ho és si el cries i l'eduques, i per això ell ja tenia els seus nou nebots.

Sorprenentment, recordava sense nostàlgia els vells temps. Havia estat feliç i havia tingut més diners que ara, però deia que actualment tampoc estava tan malament: acabava de trobar feina en un hotel de Comarruga -poble a prop de Tarragona-, per fer de cuiner, el seu ofici de tota la vida, gràcies al qual havia pogut viatjar per bona part del món mentre va estar contractat per una empresa de vaixells. Trobar feina no li havia estat fàcil, però tant l'alberg com altres institucions de Barcelona l'havien ajudat molt; i per això els estava molt agraït. Ha passat temporades difícils, dormint en pensions de condicions nefastes, però mai li ha faltat el pa.

Arribà l'hora que marxéssim: eren les vuit i els cridaven per anar a sopar. Ens vam acomiadar i ens va dir que ja quasi ens estimava tant com si fóssim les seves nebodes. "Truqueu-me algun dia a l'Hotel Europa, estaré content de tornar-vos a veure!"

DRAGAN

Al carrer Indústria, a l'Eixample de Barcelona, al costat d'un supermercat, hi ha un home assegut al terra darrera d'un cartró on es llegeix "Sóc iugoslau". Porta totes les seves pertinences: una gran bossa d'esport on guarda petits retalls del seu passat i una bossa de plàstic amb una ampolla de vi, la seva única companya; la que l'ajuda a passar les penes, com ell diu.

El seu mitjà de subsistència és una caixa de cartró situada als seus peus, a on les persones que surten del supermercat deixen la xavalla de les seves compres: "a vegades tres drets, a vegades més...".

Passant pel seu costat, com cada dia, vaig deixar caure una moneda que va ser rebuda amb un somriure i un gràcies llarg i dolç, alhora que es posava la mà dreta al cor. Aquest gest em va arribar a l'ànima. Em vaig ajupir posant-me a la seva alçada i vàrem començar a parlar:

- Parles espanyol?

- Una mica.

Fa un any i mig que viu a Barcelona. Va arri-

bar, com tants d'altres iugoslaus, fugin de la guerra "que mai hauria d'haver començat" i en la qual es van veure implicats quasi sense adonar-se'n. Els vuit primers mesos de la seva estada a Barcelona van transcórrer molt bé: formava part d'un grup de refugiats que havien estat instal·lats per les diverses associacions benèfiques.

Dragan va passar vuit mesos a Calella, en un hotel on ho tenia tot pagat. Es veia que aquells refugiats no podrien ser mantinguts de per vida, però a ningú no se li havia ocorregut que l'única solució seria deixar-los al carrer. Els següents deu mesos de Dragan, ja a Barcelona, varen estar marcats per la immensa soledat que se sent quan no tens ningú amb qui parlar ni compartir els teus sentiments i per les diverses depressions que el seu lamentable estat i el record d'un passat desolador li van provocar.

Segons em va explicar, feia vuit o nou anys que els seus pares havien mort en un accident de trànsit i només tenia un germà. Ambdós compartien una casa amb jardí en una població propera a Zagreb. Dragan -que deu tenir uns quaranta i cinc anys- va estudiar durant set anys la carrera d'econòmiques a Praga i, a més, parla cinc idiomes i sap una mica l'espanyol. Quan va esclatar la guerra la seva situació era bastant bona: disposava de dos cotxes i un treball d'economista assessor en una empresa a Zagreb. Un mal dia, quan tornava de treballar, es va trobar la seva casa destrossada per les bombes i el cos del seu germà havia quedat enterrat sota la runa. Va decidir fugir, perquè no tenia el valor ni les ganes necessàries per lluitar per una causa que no sentia. En aquell moment va començar a plorar. Després va afegir: "sóc economista, parlo cinc llengües i mira..." I, resignat, va assenyalar la caixa de cartró.

Li vaig preguntar si coneixia els serveis que oferien les institucions públiques. Em va dir que havia estat al menjador de la Plaça Reial i que preferia quedar-se al carrer que tornar-hi. També li vaig suggerir que es podia posar en contacte amb una organització d'ajut als refugiats, però em va respondre que ja ho havia intentat i l'havien enviat d'un lloc a un altre, movent molts papers, però sense treure res en clar. Sense arribar a cap conclusió, vàrem quedar per parlar una altra estona.

Als pocs dies vaig tornar acompanyada d'uns amics de l'Institut. Quan ens va veure, Dragan ens va dir: "estudieu, perquè això -es va donar dos cops al cap- és un tresor".

Ara seguim parlant de tant en tant. Ell m'explica coses de la seva nova vida i m'ha demanat que li busqui una Bíblia, ja que li han robat la seva. La hi estic buscant. Per un amic, el que sigui.